

19 Φεβρουαρίου, 1993

[ΠΙΚΗΣ, ΝΙΚΗΤΑΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, Δ/στές]

ΠΙΝΔΑΡΟΣ ΤΤΟΚΟΥ,

Εφεσείων,

v.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΕΡΓΙΟΥ,

Εφεσίβλητου.

ΚΑΙ ΟΠΩΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΜΕ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΤΟΥ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ ΗΜΕΡ. 27/11/92

ΠΙΝΔΑΡΟΣ ΤΤΟΚΟΥ,

Εφεσείων,

v.

ΣΕΡΓΙΟΥ Π. ΣΕΡΓΙΟΥ ΩΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥ-
ΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΠΟΒΙΩΣΑΝΤΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΕΡΓΙΟΥ,

Εφεσίβλητου.

(Πολιτική Έφεση Αρ. 7721)

Αιτία αγωγής — Εκκαθαρισμένος λογαριασμός (Account stated) —
Αποτελεί αυτοτελές αγώγιμο δικαίωμα — Αναγκαία προϋπόθεση
είναι η ύπαρξη λογαριασμού μεταξύ των μερών με κονδύλια και
στις δύο πλευρές και η ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των μερών ότι το
πληρωτέο ποσό είναι το συμφωνηθέν υπόλοιπο του λογαριασμού. 5

Απόδειξη — Αποδεκτικότητα μαρτυρίας — Σελίδες από πρόχειρο βι-
βλίο στο οποίο ο ενάγων, όπως ισχυρίστηκε, κατέγραφε λεπτομέ-
ρειες των συναλλαγών του με τον εναγόμενο και των οφειλομένων
ποσών — Κατά πόσο μπορούν να γίνουν αποδεκτές σαν μαρτυρία
για την ύπαρξη εκκαθαρισμένου λογαριασμού (Account stated). 10.

Απόφαση — Αιτιολογία — Πότε θεωρείται μία απόφαση ότι δεν πλη-
ροί τις κατ' ελάχιστον προϋποθέσεις για να θεωρείται ότι είναι κα-
νόνικά αιτιολογημένη.

Ο εφεσείων και ο εφεσίβλητος, που ήσαν κτηνοτρόφος και ζωέ-
 μοφος αντίστοιχα, είχαν μεταξύ τους εμπορικές σχέσεις, που συνί-
 σταντο στην αγοραπωλησία ζώων. Το 1987 οι εμπορικές αυτές σχέ-
 σεις διακόπηκαν και ο εφεσίβλητος με αγωγή του εναντίον του εφε-
 σείοντα αξίωσε ποσό ΑΚ2.055 σαν υπόλοιπο δανείου και/ή σαν οφει-
 λόμενο υπόλοιπο δυνάμει εκκαθαρισθέντος λογαριασμού (Account
 5 stated). Ο εφεσίβλητος ισχυρίσθηκε ότι, λόγω των μεταξύ των εμπο-
 ρικών σχέσεων, και των εκάστοτε οικονομικών αναγκών του εφεσεί-
 οντα, ο εφεσίβλητος του έδιδε διάφορα ποσά χρημάτων και ο εφεσεί-
 10 οντας τον αποπλήρωνε σε ζώα, ή μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι πλη-
 ρωμές από τον εφεσίβλητο αποτελούσαν προκαταβολή για τα ζώα
 που θα του παρέδιδε ο εφεσείων. Προς ενίσχυση των ισχυρισμών του
 ο εφεσίβλητος επιδίωξε να καταθέσει στο Δικαστήριο τις σελίδες ενός
 πρόχειρου βιβλίου στις οποίες όπως ισχυρίσθηκε κατάγραφε τις συ-
 15 ναλλαγές και παραδώσεις ζώων. Οι σελίδες αυτές ήσαν γραμμένες
 από τον εφεσίβλητο, δεν ήσαν υπογραμμένες από τον εφεσείοντα και
 περιείχαν διάφορες πράξεις και αριθμούς χωρίς επεξήγηση. Το πρω-
 τόδικο Δικαστήριο δέχθηκε την κατάθεση των σελίδων αυτών σαν
 20 τεκμήρια, παρά την ένσταση του εφεσείοντα. Ο εφεσείων, αντίθετα,
 αρνήθηκε ότι είχαν ποτέ μεταξύ τους λογαριασμό και αρνήθηκε ότι εί-
 χε ποτέ δει ή συμφωνήσει στις κατατεθείσες σαν τεκμήρια σελίδες λο-
 γαριασμού, και αρνήθηκε επίσης ότι όφειλε οποιοδήποτε ποσό χρη-
 μάτων στον εφεσίβλητο. Το πρωτόδικο Δικαστήριο έκρινε ότι τα τεκ-
 25 μήρια ενίσχυναν την μαρτυρία του εφεσίβλητου, την οποία γι' αυτό το
 λόγο κυρίως θεώρησε σαν πλήρως αξιόπιστη, και εξέδωσε υπέρ του
 εφεσίβλητου απόφαση για το αξιούμενο ποσό. Κατ' έφεση, ο εφεσεί-
 ων ισχυρίσθηκε ότι λανθασμένα το πρωτόδικο Δικαστήριο είχε απο-
 δεχθεί τα πιο πάνω τεκμήρια σαν μαρτυρία και επίσης ισχυρίσθηκε
 ότι η απόφαση δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένη.

30 *Αποφάσισθηκε ότι:*

(α) Ο εκκαθαρισμένος λογαριασμός (Account stated), που αποτε-
 λεί αυτοτελές αγωγήμο δικαίωμα, στηρίζεται στην ύπαρξη λο-
 γαριασμού μεταξύ των μερών με κονδύλια και στις δύο πλευ-
 35 ρές και στην ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των μερών ότι το
 πληρωτέο ποσό είναι το συμφωνημένο υπόλοιπο. Στην προ-
 κειμένη περίπτωση, τα κατατεθέντα τεκμήρια δεν μπορούσαν
 να θεωρηθούν ότι αποκάλυπταν εκκαθαρισθέντα λογαριασμό
 και γι' αυτό δεν έπρεπε να είχαν γίνει αποδεκτά από το Δικα-
 στήριο σαν μαρτυρία.

40 (β) εφόσον η αξιολόγηση της αξιοπιστίας της μαρτυρίας του εφε-
 σίβλητου βασίσθηκε κατά κύριο λόγο στο γεγονός ότι το πρω-

τόδικο Δικαστήριο είχε θεωρήσει ότι η μαρτυρία εκείνη ενισχύεται από τα κατατεθέντα τεκμήρια, η όλη απόφαση του Δικαστηρίου είχε καταστεί ακροσφαλής και έπρεπε να παραμερισθεί και να διαταχθεί επανεκδίκαση της υπόθεσης.

- (γ) Σύμφωνα με τις αρχές της νομολογίας για το πότε μια απόφαση θεωρείται ότι πάσχει από έλλειψη αιτιολογίας στην παρούσα περίπτωση δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι η πρωτόδικη απόφαση δεν ήταν επαρκώς αιτιολογημένη. Εσφαλμένη αιτιολογία δεν σημαίνει έλλειψη αιτιολογίας. 5

Η έφεση επιτράπηκε με έξοδα. Διατάχθηκε επανεκδίκαση. 10

Υποθέσεις που αναφέρθηκαν:

Pioneer Candy Ltd v. St. Tryfon & Sons Ltd (1981) 1 C.L.R. 540

Ioannidou v. Dikeou (1969) 1 C.L.R. 235

Christou v. Angelidou (1984) 1 C.L.R. 492

15

Siqueira v. Noronha [1934] A.C. 332.

Έφεση.

Έφεση από τον εναγόμενο κατά της απόφασης του Επαρχιακού Δικαστηρίου Λευκωσίας (Γλ. Μιχαηλίδης, Ε.Δ.) που δόθηκε στις 4.7.1988 (Αρ. Αγωγής 11044/87) με την οποία επιδικάστηκε ποσό £2.055 οφειλόμενο υπόλοιπο χρέους, υπέρ του ενάγοντα. 20

Α. Καλογήρου, για τον Εφεσείοντα.

Ρ. Μιχαηλίδης, για τον Εφεσίβλητο.

Cur. adv. vult.

ΠΙΚΗΣ, Δ.: Την απόφαση του Δικαστηρίου θα δώσει ο δικαστής Νικήτας. 25

ΝΙΚΗΤΑΣ, Δ.: Ο εφεσείων είναι κτηνοτρόφος. Κατάγεται από το Πισσούρι Λεμεσού. Εκτρέφει εκεί αιγοπρόβατα τα οποία εμπορεύεται. Για μεγάλο διάστημα είχε συναλλαγές με τον Παναγιώτη Σεργίου, ζωέμπορο και τώως κάτοικο Λευκωσίας. Ο τελευταίος ήταν εφεσίβλητος στην προκείμενη υπόθεση, αλλά μετά το θάνατο 30

5 τον αντικαταστάθηκε από το διαχειριστή της περιουσίας του. Θα τον αποκαλούμε εφεξής για ευκολία εφεσίβλητο ή ακόμη και με το όνομα του. Περί τα μέσα του 1987 η εμπορική σχέση των διαδίκων διακόπηκε. Ο Π. Σεργίου κίνησε αγωγή του εφεσείοντα στα δικαστήρια Λευκωσίας για £2.055.

10 Το περίγραμμα της υπόθεσης του, όπως προσδιορίζεται από την έκθεση απαιτήσεως, είναι πως μεταξύ 1/1/85 και 31/6/87 δάνεισε στον αντίδικο του διάφορα ποσά σε μετρητά ή με επιταγές που του έδινε. Επιπρόσθετα του προμήθευσε ποσότητα φαρμάκων. Ο εφεσείων τον αποπλήρωνε σε είδος (παραδίδοντας του ζώα) ή με επιταγές. Με αυτό τον τρόπο ο εφεσίβλητος είχε εισπράξει για την παραπάνω περίοδο συνολικό ποσό £3.515. Παρέμεινε όμως το παραπάνω υπόλοιπο οφειλόμενο και πληρωτέο. Στη μαρτυρία του ο εφεσίβλητος διευκρίνησε ότι στην πραγματικότητα προκατέβαλλε χρήματα για τις αγορές ζώων στις οποίες προέβαινε μεταγενέστερα. Κι αυτό, κατά τους ισχυρισμούς του, για να βοηθά τον εφεσείοντα που αντιμετώπιζε οικονομικές δυσχέρειες.

20 Ο εφεσίβλητος αξίωσε το ίδιο ποσό και πάνω σε διαζευκτική βάση, δηλαδή, σαν οφειλή από εκκαθαρισθέντα ή παραδεδεγμένο λογαριασμό. Πρόκειται για το αυτοτελές αγωγήμο δικαίωμα που είναι γνωστό στο αγγλικό δίκαιο σαν *account stated*. [Βλέπε γενικά **Bullen & Leake and Jacob's Precedents of Pleadings** (12th ed.) σελ. 187-191, 917-919 και **Atkin's Encyclopaedia of Court Forms in Civil Proceedings** (2nd ed.), Vol. 1 pp 265-278].

30 Ο εφεσίβλητος είτε ουσιαστικά στη μαρτυρία του ότι κατάγραφε τις συναλλαγές σε πρόχειρο βιβλίο και ότι έδειχνε στον εφεσείοντα τις σχετικές καταχωρήσεις. Παρά την ένσταση του δικηγόρου του τελευταίου, πως πρόκειται για πρόχειρες και ανυπόγραφες σημειώσεις, επιτράπηκε η κατάθεση τριών σελίδων από ημερολόγια περασμένων χρόνων (1981 και 1984) σαν τεκμηρίων στην υπόθεση. Ο πρωτόδικος δικαστής δεν αιτιολόγησε την απόρριψη της ένστασης, αλλά ο δικηγόρος που παρουσιάστηκε τότε για τον Π. Σεργίου προσκόμισε τα στοιχεία αυτά για να αποδείξει, όπως 35 είτε, την ύπαρξη αμοιβαία αποδεκτού λογαριασμού (*account stated*). Ας σημειωθεί πως ένα από τα φύλλα αυτά (τεκ. 2B) ανέγραφε το ποσό της απαίτησης (£2.055). Προηγούνται προσθαφαίρεσεις διαφόρων ποσών χωρίς καμιά ένδειξη ως προς το τι αντιπροσωπεύουν.

40 Ο εναγόμενος αρνήθηκε την απαίτηση. Συγκεκριμένα ανέφερε πως η οικονομική του κατάσταση ήταν καλή και δεν είχε ανάγκη

ούτε έπαιρνε δάνεια από τον Π. Σεργίου. Η θέση του ήταν πως δεν τηρούσαν λογαριασμούς. Να τι είπτε σχετικά, που συνοψίζει και την υπεράσπιση του.

“Δεν κρατούσαμε λογαριασμούς. Ο ενάγων δεν μου έδειξε λογαριασμούς. Ότι ζυγίζαμε έγγραφε ο ενάγων σε ένα δεφτέρι. 5
Δεν υπήρχε υπόλοιπο. Με πλήρωνε με επιταγές και μετρητά. Δεν του ζήτησα ποτέ δάνειο. Η οικονομική μου κατάσταση είναι καλή.”

Η έγερση της αγωγής αποδόθηκε στην εκδικητική διάθεση του εφεσίβλητου τον οποίο είχε πυροβολήσει με κυνηγετικό όπλο ο αδελφός του εφεσεσίοντα, για διαφορές που εκείνοι είχαν μεταξύ τους, ενώ οι τρεις βρισκόνταν στη μάντρα του τελευταίου στο Πισσούρι. 10

Ο πρωτόδικος δικαστής χαρακτήρισε τον εφεσίβλητο “πολύ-πειστικό” μάρτυρα και πρόσθεσε “πως δεν κλονίστηκε κατά την αντεξέταση”. Έτσι, αφού έλαβε υπόψη και “τα στοιχεία που κατατέθηκαν” υπονοώντας σαφώς τα τεκμήρια που, προηγουμένως στην απόφαση του, ανάλυσε στις λεπτομέρειες τους, έδωσε απόφαση εναντίον του εναγόμενου για το αξιούμενο ποσό πλέον τα έξοδα τής αγωγής. 15 20

Ενας από τους λόγους έφεσης είναι ότι ο πρωτόδικος δικαστής εξέδωσε απόφαση ως η απαίτηση παρά το ότι ο ενάγων στη μαρτυρία του, αλλά και ο τότε δικηγόρος του στην αγόρευση του, την περιόρισαν στις £1.805. Η θέση αυτή είναι ορθή. Την διαπίστωσε και ο κ. Μιχαηλίδης στον οποίο δώσαμε την ευκαιρία να ελέγξει 25 το πρακτικό που τηρήθηκε για τις αγορεύσεις. Είναι όμως και η μαρτυρία του ίδιου του εφεσίβλητου. Παραδέχθηκε ότι, σύμφωνα με το λογαριασμό που κρατούσε, παρέλειψε να αφαιρέσει ποσό £250 που ήταν η αξία αριθμού ζώων που του είχε παραδώσει ο εφεσεσίαν. Είναι φανερό πως το στοιχείο αυτό διέλαθε της προσοχής του πρωτόδικου δικαστή. Αναπόφευκτα λοιπόν η έφεση θα μπορούσε να επιτύχει στην έκταση αυτή. 30

Υπάρχουν όμως και άλλοι λόγοι έφεσης που βάλουν κατά της πρωτόδικης απόφασης στην ολότητα της. Αμφισβητείται εν πρώτοις το παραδεκτό των τριών τεκμηρίων σαν μαρτυρίας που είχε εισαχθεί ως απόδειξη της αλήθειας του περιεχομένου της. Η απόφαση υπέστη κριτική και από τη σκοπιά ότι είναι αντίθετη με τη μαρτυρία. Περαιτέρω το εύρημα ότι η μαρτυρία του ενάγοντα είναι αξιόπιστη προσβάλλεται σαν λαθασμένο, αν ληφθούν υπόψη οι σοβαρές αντιφάσεις στις οποίες υπέπεσε. Τέλος προβλήθηκε το 40

επιχείρημα ότι η απόφαση του πρωτόδικου δικαστηρίου, παρά την υποχρέωση που επιβάλλει το άρθρο 30.2 του Συντάγματος, δεν ήταν αιτιολογημένη.

5 Σειρά δικαστικών αποφάσεων έχει προσδιορίσει τα όρια μέσα στα οποία η δικαστική κρίση θεωρείται ότι ικανοποιεί το συνταγματικό κριτήριο της αιτιολόγησης. Είναι διαφωτιστική η ακόλουθη περικοπή από την *Pioneer Candy Ltd. & Another v. St. Tryfon & Sons Ltd.* (1981) 1 C.L.R. 540 στη σελ. 541:

10 “The authorities establish that for the requirement of due reasoning, there must be:

- (a) An analysis of the evidence adduced in the light of the issues as arising and defined by the pleadings;
- (b) Concrete findings as the necessary prelude to the judgment of the Court; and
- 15 (c) A clear judicial pronouncement indicating the outcome of the case.”

20 Τα παραπάνω στοιχεία ενυπάρχουν στην κρινόμενη υπόθεση. Τονίζεται ότι δεν συνιστά έλλειψη αιτιολογίας ούτε αποτελεί αιτία ανατροπής πρωτόδικης απόφασης για το λόγο αυτό η περίπτωση που το δικαστήριο εκτιμήσει τις μαρτυρίες εσφαλμένα. Παραδείγματα που η απόφαση θεωρήθηκε γυμνή αιτιολογίας είναι οι υποθέσεις *Theodora Ioannidou v. Charilaos Dikeos* (1969) 1 C.L.R. 235 και *Michael Christou and Another v. Maria Angelidou and Another* (1984) 1 C.L.R. 492. Έτσι και αν ακόμη τελικά καταλήξουμε πως υπάρχει εσφαλμένη εκτίμηση το ενδεχόμενο αυτό από μόνο του δεν αρκεί για να στοιχειοθετήσει τη μομφή έλλειψης αιτιολογίας στα πλαίσια των συνταγματικών διατάξεων, η οποία στην παρούσα περίπτωση κρίνεται ανεδαφική.

30 Αναφορικά με τη δεκτικότητα της παραπάνω μαρτυρίας ο δικηγόρος του εφεσίβλητου υπέβαλε απλώς ότι η προσαγωγή της θα μπορούσε να δικαιολογηθεί με βάση τις διατάξεις του άρθρου 4(1) του περί Αποδείξεως Νόμου, Κεφ. 9. Όμως δεν είχε εισαχθεί για ένα τέτοιο λόγο. Προφανώς το δικαστήριο τη δέχθηκε σαν αποδεικτικό στοιχείο του εκκαθαρισθέντος λογαριασμού των διαδικασιών, όπως είχε προτείνει ο εφεσίβλητος.

35 Από account stated προκύπτει ξεχωριστή ενοχική αξίωση που βασιίζεται στην ανάληψη υποχρέωσης από τον οφειλέτη για απο-

πληρωμή του υπολοίπου. Υπό την προϋπόθεση ότι προηγήθηκε αντιστάθμιση των εκατέρωθεν κονδυλίων του λογαριασμού. Ο A.C. Patra “The Indian Contract Act”, Vol. 1, αναφερόμενος στην ουσία του account stated σαν αιτίας αγωγής λέγει στη σελ. 533:

“The essence of an account stated is not the character of the items on one side or the other, but the fact that there are cross items of account and that the parties mutually agree the several amounts of each and by treating the items so agreed on the one side as discharging the items on the other side pro tanto, go on to agree that the balance only is payable. Such a transaction is in truth bilateral, and creates a new debt and a new cause of action.”

Ο Chitty on Contracts, Vol. 1, 25η έκδοση, παράγραφος 2057 στη σελ. 1156, αφού διαπιστώνει πως ο όρος χρησιμοποιείται με τρεις διαφορετικές έννοιες, αναφέρει:

“A real account stated” is one in which the account includes items on both sides and the parties have agreed that there shall be a set-off and only the balance shall be payable. The “...several items of claim are brought into account on either side, and, being set against one another, a balance is struck and the consideration for the payment of the balance is the discharge of the items on each side.” Though such an arrangement is frequently regarded as quasi-contractual, it is more properly described as “a promise for good consideration to pay the balance”; and the consideration is valid and the settlement is binding even though some of the debts may be statute-barréd, or otherwise unenforceable.”

Το απόσπασμα στηρίζεται βασικά στη σημαντική απόφαση του Ανακτοβουλίου *Siqueira v. Noronha* [1934] A.C. 332, 337.

Πρέπει εντούτοις να έχουμε υπόψη τη σύγχρονη αντίληψη ότι αυτού του τύπου ο λογαριασμός αποτελεί κατά βάση κανόνα του δικαίου της αποδείξεως παρά του ουσιαστικού δικαίου. Θεωρείται εκ πρώτης όψεως μαρτυρία οφειλής που μπορεί να αντικρουσθεί από περαιτέρω μαρτυρία. Τον κανόνα εξηγεί ο Chitty on Contracts, στο ίδιο σύγγραμμα πάλιν στη σελ. 1156:

“The term “account stated” is applied in at least three ways.

(i) To a claim by one party to payment of a definite amount, which is admitted to be correct by the other party. This is merely an admission of a debt out of court and is equivalent to a promise from which the existence of a debt may be inferred. Such an

5 admission is only evidence of a debt, and can be rebutted; an item in an account stated of this type can be challenged or explained, or the admission can be rebutted by evidence that there was no consideration for the promise to pay. In order to have this evidential effect, the admission of liability must be unqualified and must relate to an existing debt.”

10 Κοιτάζοντας την υπόθεση υπό το πρίσμα των παραπάνω αρχών είναι βέβαιο - και σε αυτό καταλήγουμε - πως δεν υπήρχαν ούτε είχαν τεθεί οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση account stated. Άλλωστε ο πρωτόδικος δικαστής δεν προέβη σε τέτοιο εύρημα. Επομένως η μαρτυρία (τεκ. 1, 2Α και 2Β) έπρεπε να είχε απορριφθεί χωρίς να χρησιμοποιηθεί. Αντ' αυτού αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα ενίσχυσης της προφορικής μαρτυρίας του εφεσίβλητου με την οποία, όπως προκύπτει με καθαρότητα από το περιγράμμα της πρωτόδικης απόφασης, συνεκτιμήθηκε. Η προσέγγιση αυτή σε ζήτημα τόσο κεφαλαιώδες υπήρξε λαθασμένη και μόνο με επανάληψη της δίκης μπορεί να αντιμετωπισθεί.

20 Η έφεση επιτρέπεται με έξοδα σε βάρος του εφεσίβλητου. Η πρωτόδικη απόφαση μαζί με το διάταγμα εξόδων παραμερίζεται. Διατάσσεται επανεκδίκαση.

Η έφεση επιτρέπεται με έξοδα. Διατάσσεται επανεκδίκαση.